

Oblikovanje nove Evrope in vključevanje Slovenije v evropske integracije

Nova Evropa

Dolgoročne spremembe v Evropi, načrtovane v 90-ih letih (ne le v Vzhodni in Srednji, ampak tudi v Zahodni Evropi), vse bolj označujejo kot »desetletje Evrope«. S tem se želita poudariti hiter razvoj in napredek na vseh področjih v primerjavi z osemdesetimi leti, ko je bil govor o obdobju »evroskleroze« oziroma »evropesimizma«. Evropska dvanajsterica (države članice ES)¹ se intenzivno pripravlja na kakovostne spremembe in tesno medsebojno sodelovanje, ki temelji na Single European Act² iz leta 1987, s katerim bi bile od leta 1993 odpravljene vse ovire za prost pretok blaga in storitev, kapitala in oseb.

Do začetka leta 1993 naj bi bilo vzpostavljeno tudi Evropsko gospodarsko področje (EEA – European Economic Area), potem ko so pogajalci Komisije ES in držav Evropskega združenja za prosto trgovino – EFTA³ 22. oktobra 1991 v Luksemburgu dosegli politično soglasje o novem oblikovanju gospodarskih odnosov. Tako naj bi bil prost pretok blaga, storitev, kapitala in ljudi sicer v nekoliko omejenem obsegu razširjen še na 7 držav članic EFTE. Preden bo sporazum začel veljati, pa mora biti najprej ratificiran v parlamentih vseh 19 bodočih držav članic EEA in v Evropskem parlamentu, v Švici pa bo izveden še referendum.

Zlasti trije dogodki, ki so zajeli države Srednje in Vzhodne Evrope – združitev Nemčij, preobrazba vzhodnoevropskih planskih v tržna gospodarstva in razpad Sovjetske zveze ter Jugoslavije – so privedli do močnega pritiska posameznih držav, da postanejo polnopravne članice evropskih povezav, predvsem ES (tri vzhodnoevropske države – ČSFR, Madžarska in Poljska so z ES 22. novembra 1991 že sklenile sporazume o pridruženem članstvu). ES pa je glede sprejemanja novih polnopravnih članic skupnosti precej zadržana. Tako ES v tem trenutku razmišlja o postopnem vključevanju nekaterih razvitejših evropskih držav (najprej nekatere razvite države članice EFTE), ker sodi, da bi hitro vključevanje manj razvitih evropskih držav zavrlo procese evropskega povezovanja.

* Mag. Zlato Adlešič, raziskovalec na Centru za mednarodno sodelovanje in razvoj.

¹ Z izrazom Evropska skupnost (ES; angleško European Community) se poimenuje integracija treh skupnosti: Evropske skupnosti za premog in jeklo (European Coal and Steel Community), Evropske gospodarske skupnosti – EGS (European Economic Community) in Evropske skupnosti za jedrsko energijo – EURATOM (European Atomic Energy Community). V uporabi je bila množinska oblika – Evropske skupnosti, toda 16. februarja 1978 je Evropski parlament priporočil edinsko obliko – Evropska skupnost.

² Enotna evropska listina (Single European Act) je začela veljati 1. julija 1987, potem ko je bila ratificirana v vseh državah članicah ES. Gre za dopolnila k Rimski pogodbi o ustanovitvi EGS iz leta 1957. Listina vsebuje predpise, ki omogočajo, da se do 31. decembra 1992 konča gradnja enotnega trga ES, trga brez notranjih meja, na katerem bo zagotovljen prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala.

³ Evropsko združenje za prosto trgovino – EFTA (European Free Trade Association) je organizacija sedmih držav, katere cilj je zagotoviti svobodno trgovino z industrijskimi in kmetijskimi izdelki. Temelj EFTE je 24. člen GATT-a (Splošnega združenja za trgovino in carine), ki pravi, da »območje svobodne trgovine predstavlja dve ali več carinskih enot, med katerimi so odpravljene carine in druge trgovinske omejitve za večino izdelkov, izdelanih na teh ozemljih«.

Mednarodna vloga ES se je okrepila zlasti v zadnjih dveh letih. Komisija ES je pri opredeljevanju glavnih nalog skupnosti posebno pozornost posvečala državam nečlanicam. Poleg sodelovanja z državami EFTE (v okviru Evropskega gospodarskega področja) bo ES posebno pozornost namenjala sodelovanju z državami, ki imajo status pridružene članice, in državam sredozemskega območja (evropskim kot tudi neevropskim), pri čemer je posebej poudarjeno, da bodo sodelovali na podlagi podpisanih sporazumov oziroma sprejetih programov sodelovanja in še ne pride v poštev vključevanje držav kot polnopravnih članic v skupnost (kljub najavam nekaterih pridruženih članic, kot na primer Malte, da bo še letos oziroma najkasneje v začetku 1993 sprožila pobudo, da se vključi v ES kot polnpravna članica). ES se vse bolj vključuje tudi v pogajanja o sodelovanju z vzhodnoevropskimi državami. V prvi fazi gre za sporazume o pridruženem članstvu in posebne finančne aranžmaje kot pomoč prestrukturiranju gospodarstev na Poljskem, Madžarskem in ČSFR. Začela so se tudi pogajanja za sklenitev podobnih sporazumov (o pridruženem članstvu) tudi z Bolgarijo in Romunijo. Novo strategijo sodelovanja pa ES pripravlja tudi za nove države na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze in Jugoslavije.

Dokaj ambiciozno pa je ES zastavila tudi sodelovanje z neevropskimi državami – posebej je ES zainteresirana za pospešitev sodelovanja z afriškimi in karibskimi državami (v skladu s konvencijo iz Lomeja). Potekajo tudi pogajanja o sklenitvi novih sporazumov o sodelovanju z zalivskimi, nekaterimi južnoameriškimi (Brazilija) in nekaterimi azijskimi državami (Indija) ter z nekaterimi azijskimi regionalnimi organizacijami (ASEAN).⁴

Evropa po Maastrichtu

Na zasedanju Sveta Evrope v Maastrichtu 9. in 10. decembra 1991 so šefi držav in vlad ES sprejeli Pogodbo o politični uniji in Pogodbo o ekonomski in monetarni uniji, ki sta danes znani kot Pogodba o evropski uniji in so jo ministri za zunanje zadeve in finance držav ES podpisali 7. februarja 1992 v Maastrichtu. Pogodba o politični uniji je revizija Pogodbe o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti iz leta 1957 oziroma njenih poznejših dopolnil. Novi dokumenti, sprejeti v Maastrichtu, niso v ničemer poenostavili birokratiziranega ustroja skupnosti. Prej nasprotno, nepregledno kolesje gigantskega političnoekonomskega ustroja še dodatno zapleta s tendenco odprave individualnih razlik med članicami, pri čemer so neposredno prizadete najmanjše države, katerih glas je čedalje manj slišati. Pogodba o politični uniji je v bistvu kompromis, ki bo vsaj za neka časa zakrpal čedalje večje razlike med članicami, pogojene tudi z rastočimi ambicijami Nemčije. Nemčija namreč odkrito zahteva več pooblastil v nekaterih organih in ustanovah ES (predvsem v Evropskem parlamentu). Med cilji politične unije se prvič zelo jasno poudarjata skupna zunanja in varnostna politika, kar bo vključevalo tudi oblikovanje skupne obrambne politike. Pogodba uvaja za prebivalce ES status državljanstva unije. Poleg ekonomske in monetarne unije z enotno skupno valuto sta med cilji unije tudi vzpostavitev področja brez notranjih meja in pa tudi tesno sodelovanje v pravosodju in notranjih zadevah.

⁴ Glej Program dela Komisije ES v letu 1992, Europe – Agence internationale d'information pour la presse, Bruselj, 14. februar 1992.

Pogodba o politični uniji⁵ izpostavlja tri sklope:

a) Prost pretok in gibanje oseb, kar se nanaša predvsem na ukrepe, ki zadevajo vstop in gibanje oseb na notranjem trgu.

b) Urejanje statusa državljanstva unije. Državljan unije ima pravico do svobodnega gibanja in naselitve na ozemlju držav članic, v to področje sodita tudi atkivna in pasivna volilna pravica v državi bivanja.

c) Politika ES na različnih področjih, pri čemer je še zlasti pomembno s pogodbo določeno ustanavljanje Evropskega socialnega sklada, katerega cilj je izboljšanje možnosti zaposlitve in povečanje geografske in poklicne mobilnosti delovne sile med državami članicami. V izobraževanju se teži k razvoju evropske razsežnosti izobraževanja »posebej s pomočjo učenja in širjenja jezikov držav članic«.

S Pogodbo o politični uniji se predvideva najkasneje do leta 1996 ustanovitev posebne medvladne konference unije, kjer naj bi opravili potrebno revizijo sedanjega pogodbe v smislu krepitve unije.

Pogodba o ekonomski in monetarni uniji je krajši dokument, ki ga sestavljajo poleg same pogodbe tudi amandmaji k Pogodbi o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti in vrsta protokolov.⁶ Dokument morajo sicer še ratificirati v Evropskem parlamentu in parlamentih vseh držav članic ES.

V primerjavi s politično bo razvoj ekonomske in monetarne unije potekal počasneje in v več fazah. Predvidene so tri etape razvoja, od katerih naj bi se zadnja končala šele po letu 2000.

Prva etapa (prost pretok blaga, storitev, kapitala in oseb) že teče od 1. julija 1990. V Pogodbi o ekonomski in monetarni uniji so poudarjena predvsem tri glavna načela, ki pomenijo spremembo osnovnega bruseljskega sporazuma o EGS. To so načelo stabilnih cen, načelo zdravega javnega financiranja in monetarnih pogojev in načelo obvladljive plačilne bilance. Skupna gospodarska politika temelji na tesni koordinaciji nacionalnih ekonomskih politik in na enotnem notranjem trgu ES v skladu s pogoji odprtega tržnega gospodarstva in svobodne konkurence. Takšna politika predvideva dokončno določitev menjalnih tečajev, s katero je pogojeno uvajanje enotne valute – ekuja.

Druga faza ekonomske in monetarne unije se prične s 1. januarjem 1994. V okviru te faze bodo članice ES poskušale usklajevati svoja gospodarstva na podlagi tako imenovanih standardov konvergence, ki se zahtevajo za uvajanje fiksnih menjalnih tečajev in enotne valute. Najpozneje konec leta 1996 bo Komisija ES analizirala stanje ekonomsko-monetarne konvergence dvanajsterice, na podlagi rezultatov te analize bo ES sprejela sklep o začetku tretje faze ekonomske in monetarne unije.

Tretja faza se bo začela 1. januarja 1997, če bo pogoje za njen začetek izpolnjevala enostavna večina članic ES, v nasprotnem primeru pa šele 1. januarja 1999. Pogoje za vstop v tretjo fazo ekonomske in monetarne unije bodo države članice izpolnjevale, če njihov letni proračunski primanjkljaj ne bo presegal 3 odstotkov družbenega proizvoda, javni dolg ne 60 odstotkov družbenega proizvoda, stopnja inflacije ne povprečja treh držav ES z najboljšimi rezultati za več kot 1,5 odstotka, njihove dolgoročne obrestne mere pa obrestnih mer teh gospodarstev ne več kot

⁵ Treaty on Political Union, Europe – Agence internationale d'information pour la presse, Bruselj, 13. december 1991.

⁶ Treaty on Economic and Monetary Union, Europe – Agence internationale d'information pour la presse, Bruselj, 20. december 1991.

v razponu 2 odstotkov.⁷ Države članice morajo najmanj dve leti pred vključitvijo v tretjo fazo unije zagotavljati gibanje menjalnega tečaja svoje valute v okviru mehanizma Evropskega monetarnega sistema (EMS). To pomeni, da njihove nacionalne valute od svojega srednjega menjalnega tečaja ne smejo odstopati za več kot 2,25 odstotka. Trenutno pa grška dragma in portugalski escudo sploh še nista zajeta v mehanizmu EMS, medtem ko se tako v Veliki Britaniji kot tudi v Španiji menjalni tečaji gibljejo v razponu do 6 odstotkov glede na srednjega.

Glede na rezultate ene od analiz, opravljene v februarju 1992, precej držav zaenkrat ne izpolnjuje meril konvergence. Med takšnimi so tudi Italija, Velika Britanija in Španija. Tako se pojavlja možnost uvajanja ekonomske in monetarne unije po načelu dveh ali več hitrosti. Z drugimi besedami, dokončna uresničitev unije se odlaga, uvaja pa kategorija tako imenovane izvetosti. Države članice ES, ki jim ne bo uspelo zadovoljiti omenjenih meril, bodo začasno izvzete iz pravic in dolžnosti unije (delov pogodbe). Zlasti za Italijo se sodi, da ji ne bo uspelo zadovoljiti meril konvergence, medtem ko bo Belgiji, Grčiji in Irski to uspelo le z velikimi napori in žrtvami. Velika Britanija pa si je celo pridržala pravico, da optira zunaj enotne valute, pridržala pa si je tudi pravice v monetarni politiki v skladu z nacionalno zakonodajo.

V okviru ekonomske in monetarne unije se predvideva tudi ustanovitev Evropskega sistema centralnih bank (ESCB), ki ga bodo sestavljale Centralne banke držav članic ES in Evropska centralna banka. Njena glavna naloga bo določanje in izvajanje monetarne politike ES. Priprave na uvajanje tretje faze unije in ustanovitev ESCB bo izvedel na začetku druge faze unije ustanovljeni Evropski monetarni inštitut (EMI).

S 1. januarjem 1993 naj bi pričelo delovati tudi Evropsko gospodarsko področje. Sporazum o EEA ne bo pravno zavezujoč, dokler ga ne bodo ratificirali parlamenti 19 držav članic EEA in Evropski parlament. EEA kot ekonomska integracija bo nekakšen mešani sistem: bo predvsem neka omejena prostotrgovinska cona, hkrati pa bo v okviru EEA v omejenem obsegu liberaliziran tudi pretok ljudi, blaga, storitev in kapitala. Kot tak bi bil z okoli 380 milijoni prebivalcev največji skupni trg na svetu. Ob tem sporazumu pa ostaja odprta še cela vrsta vprašanj, ki jih lahko skoncentriramo na vprašanje perspektive EFTE. Z najavitvijo petih držav članic EFTE, da se žele vključiti v ES kot polnopravne članice, obstaja možnost, da pride do razpustitve združenja, ali pa bo EFTA prevzela vlogo nekega »tretjega kroga« vseevropskega združevanja (tako bi lahko neka nova država postala članica EFTE, ki pa hkrati avtomatično ne bi bila sprejeta v EEA).

Osnovne značilnosti EEA so: države EFTE po letu 1992 ne bodo v celoti zajete v program enotnega trga ES; EEA tudi ne bo popolna prostotrgovinska cona; ustanovilo se bo neodvisno skupno sodišče, ki bo pristojno za reševanje sporov v zvezi z EEA; sproščena bo predvsem finančna regulativa, EFTA bo od skupnosti prevzela predpise s področja zakonodaje o podjetjih, zaščiti potrošnika, izobraževanja, okolja, raziskovalne in razvojne politike, socialne politike itd.

⁷ Treaty on Economic and Monetary Union, Part Three, Article 109, Europe – Agence internationale d'information pour la presse, Bruselj, 20. december 1991, str. 7–8.

Republika Slovenija se je z razglasitvijo neodvisnosti v evropskem prostoru opredelila za dosledno spoštovanje načel in določb, ki so vsebovane v Ustanovni listini OZN, Helsinški sklepni listini Konference o varnosti in sodelovanju in Pariški listini za novo Evropo. Slovenijo je kot suvereno državo do zdaj priznalo že več kot 70 držav, z mnogimi pa smo tudi že navezali diplomatske stike, poteka pa tudi dejavnost, da se Republika Slovenija vključi kot polnopravna članica v mednarodne politične in gospodarske ter finančne organizacije (Organizacijo združenih narodov, Mednarodni denarni sklad – IMF, Svetovno banko, Evropsko banko za obnovo in razvoj – EBRD itd.).⁸

a) Sodelovanje Slovenije z EFTO

Omenili smo že, da je EFTA trenutno na pomembni prelomnici, saj se najpomembnejše države članice EFTE želijo vključiti kot polnopravne članice v ES. V svoji zgodovini se je EFTA že srečevala s »prebegi«⁸ držav članic v Evropsko skupnost (Velika Britanija, Danska), vendar pa so njeno trdo jedro sestavljale zelo razvite in bogate zahodnoevropske države (Švica, Avstrija in Švedska), za katere je desetletja veljalo, da njihova nevtralnost ni združljiva z vstopom v Evropsko skupnost, ki je regionalna organizacija tako gospodarske kot tudi politične narave.

V tem trenutku so Avstrija, Švedska in Finska že formalno zaprosile za članstvo v ES. Precejšnji premiki se v zadnjem času dogajajo tudi v švicarskem javnem mnenju, ki je bilo članstvu v ES dolgo časa zelo nenaklonjeno. Več težav bosta imeli Norveška in Islandija, ki jima pravila ES glede ribištva ne ustrezajo, predvsem Islandija pa je od ribištva skoraj popolnoma odvisna in je zato to vprašanje zanjo življenjskega pomena.

⁸ V prispevku sem se omejil na vključevanje Slovenije v zgolj dve evropski integraciji, ki sta v tem trenutku za Slovenijo najpomembnejši, in sicer vključevanje v Evropsko skupnost in EFTO. Opozoriti je treba, da tečejo intenzivna pogajanja o vključevanju Slovenije tudi v druge mednarodne institucije, evropske kot tudi svetovne. Vključitev Slovenije kot članice Organizacije združenih narodov ni več sporna, gre le še za vprašanje časa, saj so nas priznale že vse stalne članice Varnostnega sveta, pa tudi nekatere nestalne članice VS. Republika Slovenija je 5. maja letos tudi uradno zaprosila za sprejem v OZN. Za sprejem v OZN si je treba zagotoviti 2/3 večino v Generalni skupščini, tako da je v tem trenutku odločilno obnašanje nevrščenih držav, ki imajo večino v GS. Egipt, Libija, Indija in Iran kot pomembnejše države članice nevrščenih so nas že priznale, pomembno pa je vzpostaviti stike z afriškimi državami (50 glasov) in azijskimi državami (Indonezija in nekatere druge), ker te države niso pomembne le za sprejem Slovenije v OZN, temveč tudi v GATT in druge mednarodne organizacije.

Vključitev Slovenije v Mednarodni denarni sklad (IMF) je realno pričakovati, saj je takoj po priznanju ZDA strokovna služba IMF poslala priporočilo direktorju Camedesusu, da predlaga svetu izvršnih direktorjev začetek formalnega postopka včlanjevanja Slovenije. Povprečno trajanje včlanjevanja v IMF traja 9–10 mesecev, tako je težko pričakovati včlanitev Slovenije v septembru letos, ko bo potekala redna letna skupščina IMF-a.

Kar zadeva evropske integracije, je Slovenija že postala polnopravna članica Konference o evropski varnosti in sodelovanju.

V Svetu Evrope ima Slovenija status posebne gostje. Ministrski odbor Sveta Evrope na ravni veleposlanikov je že februarja sprejel sklep, da obravnava prošnjo Slovenije za sprejem v polnopravno članstvo, in je že sprožen redni postopek pripravljanja poročil treh najpomembnejših komisij. 13. aprila letos pa je ministrski odbor Sveta Evrope sprejel sklep, s katerim je odobril program sodelovanja med SE in Slovenijo in povabil Slovenijo, da se kot opazovalka vključi v delo vseh medvladnih odborov. Skupščina parlamentarcev SE pa je na svojem 44. zasedanju 4. maja 1992 imenovala posebno komisijo, ki bo odpoštovala v Ljubljano in oblikovala posebno poročilo, na podlagi katerega se bodo odločali o polnopravni včlanitvi Slovenije. Najrealneje je pričakovati, da bo Slovenija postala polnopravna članica Sveta Evrope januarja 1993, čeprav se ne izključuje možnost, da to postane novembra letos na zasedanju ministrskega sveta SE.

Slovenija je že zaprosila za sprejem v Evropsko banko za obnovo in razvoj (EBRD) in obstaja možnost, da postane polnopravna članica banke že do konca junija 1992.

Za vključitev Avstrije v ES si predvsem prizadeva Nemčija, katere vloga in moč v skupnosti sta v zadnjem času močno porasli. Tako je Avstrija že parafirala sporazum med ES in EFTO o oblikovanju Evropskega gospodarskega področja. Avstrijo čaka sprememba in prilagoditev več kot 140 zakonov, prav tako pa se bo morala skupaj z državami ES dogovoriti o avstrijskem statusu nevtralne države. Tudi glede Švedske in Finske posebnih problemov za vključitev ne bi smelo biti, vendar nekatere države članice ES zahtevajo, da se skupnost ne bi širila pred začetkom uresničevanja tretje faze Pogodbe o gospodarski in monetarni uniji (pričetek v začetku leta 1997 ali 1999). Res pa je, da države EFTE v glavnem zahtevane pogoje ES za vzpostavitev politične, monetarne in finančne unije izpolnjujejo bolj kot pa nekatere države, ki so že članice ES; predvsem pa so od njih v glavnem tudi bolj razvite. Samo kot primer lahko navedemo, da bi bila Danska kot najbolj razvita država dvanajsterice (če izvzamemo majhen Luksemburg) po merilu družbenega proizvoda na prebivalca v EFTI skoraj čisto na dnu.

Vključitev Avstrije, Švedske, Finske, verjetno pa tudi drugih držav članic EFTE v ES je tako samo še vprašanje časa, veliko bolj odprto in negotovo pa je način, kako bo do tega prišlo. Lahko bo prišlo do posameznega prestopa določenih držav, lahko do skupnega dveh ali treh ali pa tudi do združitve ES in EFTE oziroma drugače povedano, do kolektivnega prestopa držav članic EFTA v ES. Dejstvo je namreč, da bo v prihodnje v Evropi merila za vse države, članice in nečlanice, določala Evropska skupnost. ES je namreč ključni partner EFTE, podpisani sporazum o Evropskem gospodarskem področju pa je dejanska ekonomska vključitev EFTE v notranji trg ES. Čeprav naj bi sporazum začel veljati 1. januarja 1993, pa je pričakovati težave pred ratifikacijo sporazuma v Evropskem parlamentu. Tudi Evropsko sodišče je dalo negativno mnenje o delu sporazuma o EEA, ki se nanaša na pristojnosti sodišča EEA. Zato so bila potrebna ponovna pogajanja in redefinirati je bilo treba del besedila in ga v tem trenutku ponovno proučujejo v ES.

Vodilni evropski politični in ekonomski strategji so prav gotovo pomislili tudi na možnost, da bi se EFTA preoblikovala v nekakšen filter za vzhodnoevropske in južnoevropske države pri njihovem vključevanju v razvito evropsko gospodarstvo. Te države bodo tako v ES kot v EFTI obravnavali v nekakšnih paketih, pač glede na njihovo ekonomsko in politično »razvitost«. Pri tem se pri prvem misli na stopnjo njihovih reform v smislu tržnega gospodarstva, pri drugem pa na stopnjo dosežene politične demokratizacije. ČSFR, Madžarska in Poljska prav gotovo sodijo med privilegirane v tem sklopu. Omenjene države tako imenovane »trojke« so z ES že podpisale sporazume o pridruženem članstvu.

Prvi korak vključevanja srednje – in vzhodnoevropskih držav v EFTO je podpis Deklaracije o sodelovanju med članicami EFTE in posamezno državo. Do zdaj so podpisane deklaracije o sodelovanju s ČSFR, Poljsko, Madžarsko, Bolgarijo, Romunijo, Litvo, Latvijo in Estonijo. Deklaracije so tipske narave in omogočajo predvsem začetek izvajanja tako imenovanih kooperacijskih aktivnosti, ki pa so komplementarne z morebitnimi nadaljnjimi pogajanja o oblikovanju cone svobodne trgovine. EFTA pa je v pogajanjih z nekaterimi srednje – in vzhodnoevropskimi državami spoznala, da je poznavanje sistema cone svobodne trgovine v teh državah pomanjkljivo. Zato deklaracije predvsem omogočajo, da članice EFTE in sekretariata EFTE bodoče partnerje »pripravijo« tako na pogajanja kot na izvajanje sistema. Sekretariat EFTE omogoča predvsem spoznavanje državne uprave in drugih institucij kooperacijskih partnerjev s problematiko, ki je del sporazuma o coni svobodne trgovine. Gre predvsem za instrumente sodobne trgovinske poli-

tike, ki zajemajo konkurenčno pravo, zaščito intelektualne lastnine, državnih pomoči, monopolov, zaščito potrošnika, harmonizacijo nacionalnih zakonodaj itd. EFTA poleg tega daje tudi tehnično pomoč še na nekaterih področjih, kot so: carine in pravila o izvoru in poreklu blaga, standardizacija, trgovinska statistika, politika majhnih in srednje velikih podjetij itd.

EFTA se je tudi sicer v zadnjih letih intenzivneje vključila v procese povezovanja v Evropi. Tako je bil že sklenjen simetričen sporazum o coni svobodne trgovine s Turčijo, asimetrični sporazum je bil dogovorjen tudi s ČSFR, pogajajo se tudi o podpisu takega sporazuma s Poljsko in Madžarsko, vendar še ni podpisan zaradi težav pri pogajanjih o kmetijstvu. V pripravi so podobna pogajanja z baltskimi državami in Bolgarijo ter Romunijo. Glede odnosa z nekdanjimi republikami Jugoslavije pa se je EFTA odločila, da bo sledila korakom ES.

Slovenija je v Jugoslaviji že sodelovala z EFTO, decembra 1991 pa je svet EFTE sprejel sklep, da se obnovijo stiki s tako imenovanimi kooperativnimi republikami nekdanje Jugoslavije. Republika Slovenija je že pripravila Deklaracijo o sodelovanju z državami članicami EFTE, ki jo EFTA pozitivno ocenjuje. Deklaracija tudi omogoča začetek pogajanj o coni svobodne trgovine, pri tem pa je neobvezujoča do same hitrosti teh pogajanj. EFTA meni, da je v interesu Slovenije, da se postopoma vključi v vseevropsko cono svobodne trgovine, kar pa je odvisno predvsem od naših gospodarskih odnosov z nekdanjo Jugoslavijo, sporazuma Slovenije z ES in odnosov s tako imenovano »trojko« (ČSFR, Madžarska in Poljska), ki skupaj z EFTO sestavljajo trikotnik vseevropske cone svobodne trgovine. Pri pogajanjih s Slovenijo bo EFTA predvsem upoštevala določila GATT-a (v našem primeru 24. člen), Združenje pa tudi ne bo pristalo na drugačne pogoje trgovanja, kot jih bo ES dosegla v pogajanjih z Republiko Slovenijo.

Članice EFTE želijo z Republiko Slovenijo vzpostaviti odnose na novih temeljih in ne začeti s točke, kjer je nehala nekdanja Jugoslavija. Večletno sodelovanje med EFTO in Jugoslavijo je bilo ocenjeno kot težavno, možnosti pa ne dovolj izkoriščene. Kar zadeva koriščenje sredstev iz posebnega sklada EFTE, namenjenega razvoju manj razvitih držav nečlanice združenja, Slovenija ne more računati na ta sredstva. EFTA je namreč sklenila, da kot trgovinska organizacija ne bo več podpirala ustanavljanja takih skladov v lastnem okviru, denar bo raje preusmerila v konkretne kooperacijske aktivnosti. Finančne prispevke za pomoč državam Vzhodne in Srednje Evrope države članice EFTE prispevajo v Evropsko banko za obnovo in razvoj v sklade 24 najrazvitejših držav sveta, program PHARE itd. V neformalnih razgovorih pa je bilo poleg tega večkrat poudarjeno, da imajo nekatere članice EFTE (npr. Švica, Avstrija) namenjena sredstva za finančno pomoč, ki bi jih lahko koristila tudi Slovenija.

Glede gospodarskega vključevanja Slovenije v evropske integracijske procese EFTA meni, da ima Slovenija tako izvozne zmogljivosti kot tudi nekatere druge prednosti in bi se nam z lastnim odpiranjem odprli tudi tuji trgi in da lahko računamo na pridobivanje finančne pomoči iz mednarodnih finančnih institucij. Obstajajo še ovire, ki jih mora Slovenija v čim krajšem času odpraviti (sprejeti nekatere zakone s področja gospodarstva, še zlasti rešiti vprašanje lastninskega zakona). Kar zadeva politično vključevanje Slovenije v Evropo, bodo za nas zelo pomembni rezultati Bruseljske konference o razreševanju krize na ozemlju nekdanje Jugoslavije in pogodbeni odnosi Slovenije z ES.

Dosedanje izkušnje EFTE s Slovenijo so dobre, tako da lahko pričakujemo podpis Deklaracije o sodelovanju EFTE s Slovenijo že konec maja 1992 na ministerskem sestanku v Reykjaviku (če ne bi bilo večjih zadržkov članic EFTE oziroma

če se ne bi dramatično spremenil položaj glede mirnega razreševanja krize na ozemlju nekdanje Jugoslavije).

Osnovni cilji Deklaracije o sodelovanju Slovenije z EFTO izhajajo iz obstoječega dvostranskega sodelovanja z namenom pospeševati in razširjati stike na vseh področjih, da bi se vzpostavili odnosi po načelih tržnega gospodarstva (razširjalo se bo predvsem sodelovanje, spodbudno za zasebno podjetništvo in svobodno konkurenco). V trgovini bo posebna skrb namenjena povečanju trgovinske menjave z:

- razvijanjem sodelovanja na področju carin,
- odstranjevanjem tehničnih ovir v trgovinah,
- olajševanjem izmenjave informacij s področja zunanje trgovine.

Poleg tega pa bodo države EFTE in Slovenije spodbujale ukrepe za povečevanje naložb (vključno s skupnimi vlaganji in oblikovanjem joint ventures) in pospeševale znanstveno in tehnično sodelovanje.

Stiki Republike Slovenije z EFTO so se izkazali koristni, podpis Deklaracije o sodelovanju pa bo prva faza in okvir bodočih odnosov. Slovenija mora zlasti pospešiti priprave na uresničevanje kooperacijskih aktivnosti sekretariata EFTE in članice ter določiti prednosti. Sodelovanje z EFTO je nedvomno vzporednica sodelovanja z ES, oboje pa je enoten gospodarski prostor, v katerega se mora Slovenija čim prej vključiti. Vstop v vseevropsko cono svobodne trgovine bo zahteval poseben dogovor tudi z ES, EFTO in ČSFR, Madžarsko in Poljsko, ki danes sestavljajo »trikotnik« omenjene cone. Ker EFTA ne bo več oblikovala posebnih skladov, bo morala Slovenija najti druge vire za finančno pomoč tako v EFTI kot tudi na dvostranski ravni.

b) Sodelovanje Slovenije z ES

Komisija ES je v programu dela za leto 1992 posebno pozornost namenila mednarodni vlogi ES in opredelila nekakšen prednostni vrstni red sodelovanja z državami nečlanicami ES. Prédnost v sodelovanju je namenjena sodelovanju z državami članicami EFTE, s katerimi se je ES sporazumela o oblikovanju Evropskega gospodarskega področja, ki naj bi zaživel s 1. januarjem 1993. Nadalje se v »drugi krog« držav, s katerimi bo ES povečala sodelovanje, uvrščajo evropske in zunajevropske sredozemske države (med njimi je tudi Slovenija). Posebna pozornost je namenjena sodelovanju z osrednjimi in vzhodnoevropskimi državami, kjer pa ES loči tri skupine: sodelovanje z državami, ki so že članice Sveta Evrope in imajo z ES podpisane sporazume o pridruženem članstvu (ČSFR, Madžarska in Poljska), z državami, s katerimi se bo pričela pogajati o sklepanju podobnih sporazumov (Bolgarija, Romunija, Albanija) in posebej sodelovanja (republike nekdanje Sovjetske zveze in Jugoslavije).

Kar zadeva Republiko Slovenijo, je komisar Komisije ES g. Matutes že v februarju letos izjavil, da bi bilo treba odnose Slovenije z ES, ki temeljijo na avtonomnih ukrepih, postaviti na dvostransko izhodišče. Najhitreje bi se lahko dvostranski stiki uredili na podlagi novega sporazuma o sodelovanju ES-Slovenija. Sporazum bi bil v osnovi podoben sporazumu ES-SFRJ, sama pogajanja verjetno ne bi trajala več kot tri mesece, saj bi šlo v bistvu le za novo opredelitev slovenskega deleža v kontingentih. Seveda pa bi bila narava takega sporazuma le prehodna, saj v Komisiji ES že pripravljajo globalno analizo o posameznih državah, potencialnih kandidatih za članstvo v ES. Analiza je osredotočena na:

– sedanji gospodarski in politični položaj v teh državah in perspektive njihovega razvoja do leta 2010,

– sposobnost omenjenih držav, da sprejmejo predpise in politiko, ki je doslej sprejeta na ravni ES, vključno s Pogodbo o evropski uniji⁹ iz Maastrichta (kar vključuje tudi skupno zunanjo in obrambno politiko),

– sposobnost gospodarstev zainteresiranih držav za članstvo v ES, da izpolnijo pogoje ekonomske kohezije (sposobnost, da se njihovi ekonomski pokazatelji čim prej približajo pokazateljem držav članic ES).

Prednostni interes Slovenije je, da se na podlagi skupnih vrednot političnega pluralizma in tržnega gospodarstva čim hitreje vključi v evropske procese združevanja, pri čemer je dolgoročni cilj polnopravno članstvo v ES. Slovenija je z ES sodelovala v okviru Sporazuma o sodelovanju Jugoslavije in ES, ki je bil suspendiran 25. novembra 1991, na podlagi sklepov ES pa 3. februarja 1992 obnovljen na podlagi prejšnjih določil za Slovenijo in Hrvaško in za tiste republike nekdanje Jugoslavije, ki prispevajo k mirni razrešitvi jugoslovanske krize. Sporazum poteče maja 1992, zato je Slovenija ob upoštevanju intenzivnega procesa evropskega povezovanja in naši razvojni potrebi že 7. februarja poslala pismo šefom vlad in držav ES in Komisiji ES, v katerem izraža interes za začetek pogajanj o pridruženem članstvu. Tak sporazum bi bil v tem trenutku najustreznejši, čeprav se je treba zavedati, da bo lahko trajalo kar nekaj let, da bo sporazum podpisan, v tem času pa bi ustrezal sporazum o sodelovanju, podoben tistemu, ki ga je imela Jugoslavija z ES. Sporazum o sodelovanju z ES bi vključeval gospodarsko, tehnično in znanstveno sodelovanje ter sodelovanje na področju financ in tranzita in naj bi vseboval tudi evolutivno klavzulo, ki bi omogočala nadaljnja pogajanja o pridruženem članstvu.

Sredi aprila 1992 so imele strokovne službe Evropske skupnosti že izdelan mandat za pogajanja s Slovenijo o sklenitvi Sporazuma o sodelovanju, vendar še ni bila sprejeta politična odločitev za uvrstitev mandata na dnevni red ministrskega sestanka ES, saj se čaka na razplet dogodkov v nekdanji Jugoslaviji. Pa tudi obnašanje Slovenije na mirovni konferenci v Bruslju se pogosto ocenjuje kot preveč selektivno in nezainteresirano do republik v sklopu nekdanje Jugoslavije. Pričakovati je, da bo Komisija ES maja letoš dobila mandat za pogajanja o kooperacijskem sporazumu s Slovenijo, tako da je realno pričakovati, da bo prvi sporazum Slovenije z ES podpisan do konca leta 1992 (to bo kooperacijski sporazum, ki bo poleg trgovine obravnaval tudi finančno, tehnološko področje in kooperacije).

Sklepne misli

Gospodarska navezanost Republike Slovenije v evropski prostor je razvidna že iz podatka, da v trgovini z državami članicami ES realiziramo okoli 2/3 blagovne menjave s tujino (brez deleža trgovine z območij nekdanje Jugoslavije). Tudi pri storitvah je naša država usmerjena predvsem na razvite trge Evrope.

O možnosti gospodarskega vključevanja Slovenije v evropske procese prevladuje ocena, da ima Slovenija izvozne zmogljivosti in tudi nekatere druge prednosti, da se z lastnim odpiranjem odpirajo tudi tuji trgi ter da lahko pričakujemo tudi določeno finančno pomoč posameznih držav kot tudi nekaterih mednarodnih inšti-

⁹ Treaty on European Union, Europe – Europe – Agence internationale d'information pour la presse, Bruselj, 7. februar 1992.

tucij. Seveda na hitrost sklenitve sporazumov o sodelovanju vpliva tudi nedodelana gospodarska zakonodaja Slovenije, na primer nerešeno vprašanje lastninske zakonodaje itd. Nedvomno močno vplivajo na vključevanje Slovenije v evropske integracijske procese tudi politični dejavniki tako v Sloveniji, pomembni pa bodo tudi rezultati Bruseljske konference in naši pogodbeni odnosi z ES. Dejstvo, da Republika Slovenija glede na ocene kratkoročne rizičnosti ne zaostaja za nekaterimi vzhodnoevropskimi državami (oziroma je celo nekoliko manj rizična), s katerimi ima ES že sklenjene sporazume o pridruženem članstvu, pa tudi nekatere prednosti, ki jih ima Slovenija pred nekaterimi gospodarstvi vzhodnoevropskih držav (boljša infrastruktura, tesnejše poslovno sodelovanje z razvitimi gospodarstvi, bolj strokovno usposobljeni kadri, pomembna geografska lega itd.), nam vlivajo upanje, da se bo Slovenija dokaj hitro lahko vključila v evropske integracijske procese in tako tudi sama bolj prispevala k oblikovanju nove Evrope.

Glede sodelovanja z EFTO pa bi podpis Deklaracije o sodelovanju Slovenije z EFTO bil le prva, vendar zelo pomembna faza in določil okvir prihodnjih odnosov. Zato mora Slovenija pospešiti priprave in določiti aktivnosti za hitro uporabo deklaracije o sodelovanju. Vstop v vseevropsko cono svobodne trgovine bo zahteval poseben dogovor z ES, EFTO in »trjok« (ČSFR, Madžarsko in Poljsko), ki danes sestavljajo »trikotnik« omenjene cone.

Prispevek končan 12. maja 1992

UPORABLJENI VIRI:

- 1) Treaty on Political Union, Europe – Agence internationale d'information pour la presse, Bruselj, 13. december 1991.
- 2) Treaty on Economic and Monetary Union, Europe – Agence internationale d'information pour la presse, Bruselj, 20. december 1991.
- 3) Treaty on European Union, Europe – Agence internationale d'information pour la presse, Bruselj, 7. februar 1992.
- 4) From the Single Act to Maastricht and beyond: The means to match our ambitions, Bulletin of the European Communities, Strasbourg, 12. februar 1992.
- 5) The European Commission's Working Plan for 1992, Europe – Agence internationale d'information pour la presse, Bruselj, 14. februar 1992.
- 6) mag. Borut Zupan: Pogodba o politični uniji ES, ET – evropsko trženje, Center za mednarodno sodelovanje in razvoj, Ljubljana, številka 4, januar 1992, str. 2–3.
- 7) mag. Borut Zupan: Pogodba o ekonomski in monetarni uniji ES, ET – evropsko trženje, Center za mednarodno sodelovanje in razvoj, Ljubljana, številka 5, februar 1992, str. 2–3.
- 8) Tone Bregar: Vzpostavitev Evropskega gospodarskega področja, ET – evropsko trženje, Center za mednarodno sodelovanje in razvoj, Ljubljana, številka 3, december 1991, str. 2–3.
- 9) mag. Zlato Adlešič: Komisija Evropske skupnosti v letu 1992, ET – evropsko trženje, Center za mednarodno sodelovanje in razvoj, Ljubljana, številka 7, april 1992, str. 2–4.
- 10) mag. Zlato Adlešič: Slovenija in EFTA, ET – evropsko trženje, Center za mednarodno sodelovanje in razvoj, Ljubljana, številka 8, maj 1992, str. 2–3.
- 11) Evropa 1992 – Razprave, eseji, dokumenti, ČGP Delo – Gospodarski vestnik, Ljubljana 1989.
- 12) dr. Hoffmeyer assesses the importance of the Maastricht Summit for progress towards European Monetary Union, Bank for International Settlements, BIS Review, Basel, 27. januar 1992, str. 5–7.